

Орто дойдуттан арахсын икки хонук иннинэ Дьоксуускай к. Правительство дьэтин иннигэр түспүт мөссүөнэ

туммун кытта уонча сыллаах олохпор биридэ куһаҕаннык санарсыбатахпыт, хомоптодох-хоргуппатах эбиһин диэн билигин үөрэ саныһыбын. Кэргэнни олоххо эдэр эрдэххэ «кирсэн» да ылларбыт ханна барыай, баар. Көр, онно олох орооспот-кыггыспат этэ, хата, суохпар миигин көмүскээн, уолун советохтуу «тутан бизэрэр» үһү. Оччолорго хаһайка курдук санаммат, кэтэхпин оонньоу сылдьар кэмнэrim этэ буоллаҕа. Сонум быата быһыһнаҕына, тимэмүм түстэригэр сонно тута тигэ охсон бизэрэрэ, төбө суунар уубун бэриэт сылыта сылдьар буолара. Эбэтэр: «Иһити мин сууйуом, эн уруоккун суруй», - дьин наар михэ үтүөнү эрэ оноро сылдьар амарах дууһалааҕа. Ол курдук миигин таптаан, кийиит онгостон бэйэтигэр сыһарбыта. «Бизэр эмээхсин кийиитэ дуо?» - дьин билсэр-кэпсэтэр эмээх-

уолу төрөспүт, иипит ийэни-Вера Николаевна Рыкунованы-Улахан Ийэнэн ааҕабын уонна уолун аата ааттанарын тухары кини аата эмиэ ахтыллыаҕын баҕарайыт!
Николай Михайлович үөрэхтээх, үлэһит, ыал онорбут дьоннорунан аҕатын курдук саныыр убайа Алексей Михайлович (маннайгы кэргэнтэн уол) уонна ийэтин тэнэ саҕаһа Матрена Дмитриевна Рыкуновтар буолаллар. Алексей Михайлович сэттэ кылаас үөрэхтээх, алта ыйдаах зоотехнической курсу бүтэрибэ. Сэригиттэн икки мэтээллээх эргиллибитэ, ССКП чилиэнэ. Эдэр сааһыттан лаппа сааһырыар дьэри сельсовет председателинэн, ферма сэбиэдиссэйинэн орто салайар үлэҕэ үлэлээбит киһи. Кыбыгык кэриэтэ эттэххэ, колхоз биер айдааннаах мунһаҕын Алексей Михайлович тыл этэн сымнатан турар, араатар

Аҕата балэхтээбит баар-суох күндү кизгэлин-кыһыл көмүс иэмэтин михэ бизэрбитин кэтэ сылдьабын. Дьэ, итинник сылаас холумтаннаах ыалга иитиллэн киһи буолбут эбит биһиги аҕабыт.
«Күүскүт кыайарынан эдьийбэр көмөлөһүн», - дьин суруйбут биер убайыттан хаалбыт студентны сылдьар Еля туһугар. Иккиэн тэнгэ тутуулан, биергэ төрөөбүт курдук истинник сыһаннаһаллара. Бастагы кинигэтин («Хатын ырыата») «Таптааллаах эдьийбэр Елена Николаевна» дьин суруктаан анаабыта. Олорбут биергэ булкулунан улааттылар, үлэһит буолдулар, аймахтаһаллар. Эдьийбит Елена Николаевна Сысолытина өр сылларга эмкэ үлэлээбитэ, 1 Хомуस्ताах биер убаастабыллаах ыала буолан олоор.
Хайа баҕарар дьэ кэргэнгэ аҕа

Н. РЫКУНОВ ДЬИЭ КЭРГЭНЭ КИНИ ПОЭЗИЯТЫГА

ситтэр эмиэ бааллара. Отгон сизэрин көрө сылдьан тагастарын сууя, абырахтыы сылдьара. Аҕабыт дьэ иһигэр советох эр киһи буолан эбитэ дуу, барыбытын таптыы, имэрийэ-томоруһа сылдьара. Ол курдук ийэтин эмиэ сөп буола-буола төбөтүттэн сыллыы сылдьара... Онук чараас, болдүмтөлөөх киһи этэ биһиги аҕабыт Николай Михайлович Рыкунов! Ийэтин туһунан ахтан-санаан, сорофур кыбытан, сорофур анааҕа барыта уон үс хоһоонугар, поэматыгар суруйбута. Ийэтин туһунан бэйэтэ кизэн, дьин тема буолуон сөп. Университетка үөрэнэр кэмгэр 1962 с. тахсыбыт «Хатын ырыата» дьин маннайгы кинигэтин гонорарынан барыһынан ийэтигэр түөрт метрэ крепдеши танас аты-ылаһан балэхтээбит. Олурбаахтыгы мааныларга эрэ кэтэрэ. Студент киһиэхэ харчы наада бөрү буоллаҕа дьин, ону ол дьэбэтэх. Ити да түтүн элбэди этэр, дьини санатар.

Дьонно биллэр «Дьахталларга» хоһооно (1978 с. кулун тутар 8 к.) эмиэ ийэтигэр төрүөттэнэн айылдыбыт эбит. Ол курдук дневнигар манньк суруйбута баар, ову манна хайдах баарынан аҕалабын: «Кыайы 30 сыла! Эн унуоххар кэллим. Эн көлөһүнүг буулдыагы эстөөх сэрэтин эмиэ дьөлө түһүөчүтэ ессаас үнүүтүнэн. Эбэрде 30 сылынан! Ийэ, эн кыайыһыт! Бөҕүһэн кийэбэ Сьезтар дьыбарыастарыттан сэрии... сүкпүт дьахталлары айхаллаатылар. Эйигин ити эмиэ, Ийэ! Бокулун ууар партия эн улду хорсун быһыыгар. Түөрт ньүргүһүнү урдүм төрдүөммүт аатыттан!» Ийэтэ күн сириттэн барарыгар уола атыгар олорбута, ол курдук арахсыбыттар букатыннаахтык күндүтүк санаһар ийэлээх уол. Ситигин сизтэртэн «Санаа» хоһоон айыллыбыта.

Уон отутттан (бары кыраларыгар ыалдьан өлбүттүг) советох ордон хаалбыт баар-суох күндү киһитин көрөн-истэн, хараһан-харыһыйан, дьон-сэргэ сэргийр, аатын ааттыыр, кизэн туттар талааннаах

талааннаах этэ дьин Хамаҕаттаҕа өр сылларга сэбиэттээбит Д.Г. Данилов өрдөөбүтэ ахтыбытын өйдүү сылдьабын. Кэлин сааһыран баран, Мэнгэтэй алааска уонча сыл олонор, фермаҕа суһу көрөн, онтон кэргэнинэн иккиэн пенсияга тахсыбыттара. Эмиэ дьонно-сэргэ биллэр, үтүө суобастаах-майгылаах, уран тыл баайдаах, муударай өй да баар киһитэ этэ. Дьэ, чаччы дьон дьонно этилэр. От-мас тизээччи, ыраата ааһан иһэр айан дьонно, сайынын отчуттар, бостууктар быһа ааспат, тохтоон көлөлөрүн сынньатар, бэйэлэрэ өл хабан ааһар ыала этэ. Дэлэҕэ дараһы биһиги оонньоу-күлэ убайбытын «Мэнгэтэй остолобуойун сэбиэдиссэйэ», санаспытын «повара» дьин дуоһунасына хыпты дуо? Олорбут сүөгэйгэ, күөрчэххэ «сөгүлээбиттэрэ» аҕай. Олексей кытта хас да сайын иккиэн оттуубут, ол сылдьан икки тэннээх дьүөгэли дьахтар курдук арааһы кэпсэтэрбит. Ол кэрэ кэмнэрибитин санагардыы Николай Михайлович «Мэнгэтэй» дьин хоһоонноох. Убайын кэриэһигэр «Реквием» хоһоону суруйбута.

Санаспыт Матрена Дмитриевна колхоз кыайылылаах-хотуулаах үлэһитэ, Москваҕа ВДНХ-га бара сылдьыбыта, тыһыта «Килбинэнээх үлэтин иһин» мэтээллээх. Киһи туһунан И.Р. Москвитин хаһыакка суруйбута. Күөсчүтэ-асчыта, иистэн-һынгэ, дьахтары-эмээхсини кытта сэлэһэн мэээнэ күнүн-дьылын ыһып-пат, өрүү түбүгүрө, үлэли сылдьар хоһуун киһи этэ. Уола аармыйаттан манньк суруйбут: «Саһаһым иккис ийэм буоллаҕа. Харыстана сырбыт. Эн мэйиһит лэпписсэбин элбэти кэбийбит, эн тиһит ыстаангыһын элбэти бурайбыт киһиһин. Хаһан эрэ, кыра эрдэхпинэ, сарсырада оскуолаҕа барарбар эбии бүөмүөнэ аһатан ыһтаргыһын хайдах да умнуһаһын ээ, санаас.» Ити санаатын «Санаспар» дьин хоһоонугар ситэрэн-хоторон биэрбитэ. Отгон миигин: «Кыһыым, оҕом, — дьэхтирэр, — аһыгы таһаһы эн таньнардың.» - дьин махтанара.

дьин күндү киһи, эркинэ, хаххата-дурдута. Аҕабыт биһигини олус үчүгэйдик көрөн-хараһан, таптаан, атаахтатан олорбут үтүө киһи. Ол сизэринэн поэт буоларынан биһигини дараһы борсообута. Кыргыттарыгар саамай бастын баҕата:

Мин бөҕөх санаалаахпын: улаат, кылаабынайа-ааттатыан удьуор ааппын,

Бастата тутар буолаар бар дьонун, норуот туһун... — дьин

(«Бизискэбэ биһик ырыата») Оннук эрэ буоллун!

Отгон миигин «үс кыыстан» саамай «кыралара, атаахтара», отчут кыһы, хоһуун киһи, учуутал, таптыыр дьахтар... ғынан суруйтаабытын сипэрэн:

Күлэр күнүм аһыгар Көрүөхчү көрбүтүм, Сиргэ булбут Сибэтиэй аһыһылым, Туһалдан ньүурдаах Туулук доборум, Олобум аргыһа, Овоком алгыһа-дьебит.

(«Күөрэгэй уонна сибэжхилэр») Итинтэн ордук михэ туох нааданыт! Итинник хардарыта санаһан олорбуһпүт биһиги ыал буолан отут сыл, уон ый, биер иһас үгэс мүнүүтэ.

Манна даҕатан, быһыл күһүн биер чарьыхай, сылаас күн сизэммин кытта Даадарга Н.М. Рыкунов аатынан уулуссаны көрө сырбыттыбыт. Аата суруллан турарын сизэмэр аахтардым. Уулусса икки өттүнэн элбэх дьэ-ыал баар буолбут, өссө сорохторо төрүт да билэр дьоммут олордолоруттан, кинилэр аҕабыт, эһэбит туһунан кизэн туттуулаахтык саһа ралларгыттан саһаабыт көтөбүлүнэ аҕай. Аҕабыт, эһэбит суох да буоллар, ити курдук биһигини арыаллыыр, үөрдэр-көтүтэр!

Евдокия РЫКУНОВА, поэт кэргэниэ

Николай Рыкунов, аармыйаҕа да, куоракка үөрэнэ да сылдьан, дьонугар суруйар суруктара кизэн ис хоһоонноох, тус-туспа сонуннаах, кинилэр дууһаларын иһи таптальнан сылдьайар сылаас тыллаах-өстөөх буолар эбиттэр. Өссө биридэ хоһоонунан суруйан ыһыһыта эмиэ баар. Суруктарың үкүсүтэр даҕаны, «хаануруу дьонум», «таптыыр дьонум», «кирэн кэлбитим курдук санаан» дьин саҕалаан баран, «эһигини өрүү таптааччы уонна ахтааччы төрөспүт уолгут...» дьин бүтэрэр эбит. Дьонно, аахтаран иста-истэ, сүрэхтэрэ үөрүүнэн ньүөлүйдэрэ аҕай буолуо ээ. Ийэтэ барахсан уолун суруктарың «көмүс кылаат» онгостон уура сылдьаахтаабыт. Ол бүгүн мин бу суруктар туһанар истичиниһим буолла! Оҕо эрдэҕиттэн итинник олоҕурбут эйэлээх, сылаас сыһыан түмүгүр итидйибит иһин төлөөн, махталын биллэрэн, барыларыгар анаан-миһэнэн хоһоон суруйтаабыта. Оннофөр Ырай дьин ынахтара, Победа дьин ыһырайдэрэ кытта ахтылаллар.

Н. Рыкунов поэзиятын биер темата-бэйэтин дьэ кэргэнэ. Онон кинилэр тустарынан суруйабын.

Аҕата Рыкунов Михаил Петрович икки кэргэнгэ олорбут (Николай иккис кэргэнттэн Вера Николаевна ттан уола), колхозтаах, онуманы уһанар киһи үһү. Дьонно биллэр аата-Мэхээчэ Уола кинэхэ икки хоһоону суруйбут.

АҔАМ УНУОҔА
...убайым аахха баар ыһсаран онорбут бэс өстүөлүг, Остуолгар хоһоон айар Идэлэним кыра уолуг.

Тутан-хабан онгорбут Остуолун курдук аҕаа, Чочуйабын судургу Ырыабын оргууй аҕай.

Бар дьон ырыабын истэн, Табыллыбыт буоллар эрэ: «Талба мас уһа этэ аҕаһ ол иһин». — дьэхтэрэ. Көсгөрүн курдук, аҕалаах уол тус-туспа дьарыктаах уустар. Эбэн эттэхпинэ, сизэммит уол-хос эһэтин аатынан Михаил Рыкунов. Кини аһаабыт үрүн көмүс ньүоската уонна хатаҕа биһиэхэ баар.

«Билэбин, миигин ахтан, ийээ, агарын буоллаҕа...» - дьин суруйбут 1955 с. сэттиньи 3 күнүвээви суругар аармыйаҕа сылдьан. Ийэтэ Рыкунова (Москвитина) Вера Николаевна дьонтон үөрэнэн, биридэ эмэ докумуонҕа нэһиллэ «РВН» дьин үс укубуһан аатын илии баттыыр «үөрэхтээх», колхоз тэриллэһиттэн ыанньыксыт, сэри саһана «Килбинэнээх үлэтин иһин» Сталин төбөтө мэтээллээх. Биһиги ыал буолуохпуттан биергэ олонор, икки сизэнин, таарыйа биһигини даҕаны көрбүтэ-истибитэ) Билигин хайалара да суохтар дьин олох тупсарбаһын, хо-